

Сержанов В.В., Костьов'ят Г.І.

АНАЛІЗ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

У статті розкрито зміст фінансування державного бюджету як важеля фіскальної політики держави; проаналізовано динаміку дефіциту Державного бюджету України. Проаналізовано основні показники виконання Державного бюджету України за січень-квітень 2011-2012 рр. Дано характеристику структури джерел фінансування державного бюджету за період 2006-2011 рр.

Ключові слова: державний бюджет, державний борг, дефіцит бюджету, профіцит бюджету.

ВСТУП

Бюджет є вирішальною і провідною ланкою фінансової системи, важливим економічним важелем держави.

Оскільки бюджет є системою всеохопних перерозподільних відносин, його формування і стан мають особливе значення для держави, кожної юридичної і фізичної особи та суспільства взагалі.

Стан бюджету як фінансового плану відображає не тільки фінансовий стан держави, а й характеризує багато в чому фінансову ситуацію країни взагалі, і тому цікавить усіх громадян та кожен підприємницьку структуру.

Проблемам дослідження бюджетного дефіциту присвячені наукові праці таких учених, як Кудряшов В. [1], Огонь Ц.Г. [2], Оспіщев В.І. [3]. Але недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного підходу і створення механізму управління бюджетним дефіцитом та державним боргом.

Метою статті є аналіз стан бюджетного дефіциту загалом та в Україні, а також шляхи його подолання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дефіцит державного бюджету є основним інструментом державної фінансово-кредитної політики і здатен справляти значний вплив на соціально-економічне становище країни, а також бути чинником стримування або прискорення розвитку.

Державний бюджет – основа фіскальної політики держави, що визначає методи і джерела фінансування бюджету і його використання. Бюджет поповнюється в основному за рахунок податкових надходжень і витрачається на державні потреби.

Бюджетні засоби використовуються для [3]:

- державних закупівель із метою збільшення сукупного попиту;
- виплати трансфертних платежів (субсидії, виплати, дотації);
- виробництва суспільних благ (будівництво лікарень, доріг, охорона навколишнього середовища);
- науково-технічних досліджень і розробок;
- фінансування військових витрат;
- інвестицій в основний капітал.

Оскільки, бюджет країни, згідно Бюджетного Кодексу України основний фінансовий план доходів і видатків держави, який забезпечує виконання її багатоманітних функцій, наповнення бюджету необхідним обсягом фінансових ресурсів у сучасному суспільстві набуває вирішального значення.

Дефіцит бюджету – перевищення витрат бюджету над його доходами. Виникнення і зростання дефіциту бюджету зумовлене економічними кризами, економічною стабільністю, безконтрольне зростання видатків на адміністративні цілі та інших [4].

На рівні держави бюджетний дефіцит покривається державними внутрішніми та зовнішніми позиками, а також за допомогою грошової емісії. Постійне нагромадження заборгованості перетворюється на державний борг.

Державний борг - борг держави перед громадянами власної країни та іноземними кредиторами. Відшкодування державного боргу здійснюється за рахунок продажу державних цінних паперів. Основними структурними елементами державного боргу є внутрішній (заборгованість держави своїм громадянам та юридичним особам) і зовнішній (заборгованість держави іноземним країнам, міжнародним фінансово-кредитним організаціям, іноземним громадянам) борги. Вважається, що загрозливим для стабільності економічної системи є перевищення державного боргу над ВВП більше, ніж у 2 рази [7].

Грошова маса, що перебуває в обігу, її структура і динаміка вважається одним з головних макроекономічних показників стану економіки. Для розрахунку обсягу і структури грошової маси використовується агрегатний метод вимірювання пропозиції грошей. За останній час в Україні з'явилася тенденція до зростання частки грошової маси в

обігу погіршення фінансового стану підприємств.

В останні роки Державний бюджет України приймається з дефіцитом. Ця політика спрямована на збільшення бюджетних видатків порівняно із залученнями доходами. Проте такі важелі використовуються непослідовно. А в окремі періоди бюджети, прийняті з дефіцитом, фактично зводяться або з профіцитом, або з обсягом дефіциту, значно меншим порівняно із запланованими показниками. Це ми можемо побачити у 2006 – 2009рр. (табл. 1)[6].

Таблиця 1 Основні показники формування та виконання Державного бюджету України у 2006– 2009рр.

/ млрд. грн./

Показники	Фактичне виконання			
	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.
Доходи	133,46	165,94	231,67	225,32
Видатки	137,06	174,24	241,45	242,36
Кредитування	0,19	1,52	2,73	2,83
Фінансування	3,79	9,81	12,5	19,87

За останні роки в Україні спостерігалось стабільне збільшення як доходів, так і видатків державного бюджету. Було затверджено також програми зростання обсягів державного кредитування.

За даними Міністерства фінансів України [6], показники виконання Державного бюджету України за 2011–2012 років показали темпи росту доходів (табл. 2).

Таблиця 2 Показники виконання Державного бюджету України за січень–квітень 2011–2012 років

Показники	Факт 2011 рік, млн. грн.			Факт 2012 рік, млн. грн.			Темпи росту у порівнянні з провідним періодом минулого року, %		
	Заг. фонд	Спец. фонд	Всього	Заг. фонд	Спец. Фонд	Всього	Заг. фонд	Спец. фонд	Всього
Доходи	77210,6	12661,2	89871,9	86687,2	14436,0	101123,2	112,3	114,0	112,5
Видатки	82096,4	11348,3	93444,7	90797,7	13916,0	104713,7	110,6	122,6	112,1
Кредитування	-200,2	598,2	397,9	-274,8	1203,9	929,1	-	-	-
Фінансування	4685,6	-714,8	3970,8	3835,7	684,0	4519,6	-	-	-

Дефіцит державного бюджету склав 23,6 млрд. грн. (рис. 1), що становить 60,7% встановленого граничного розміру. Порівняно з минулим роком розмір дефіциту зменшився на 40,7 млрд. грн., або у 2,6 рази, а порівняно 2009 роком – на 33,5% [7].

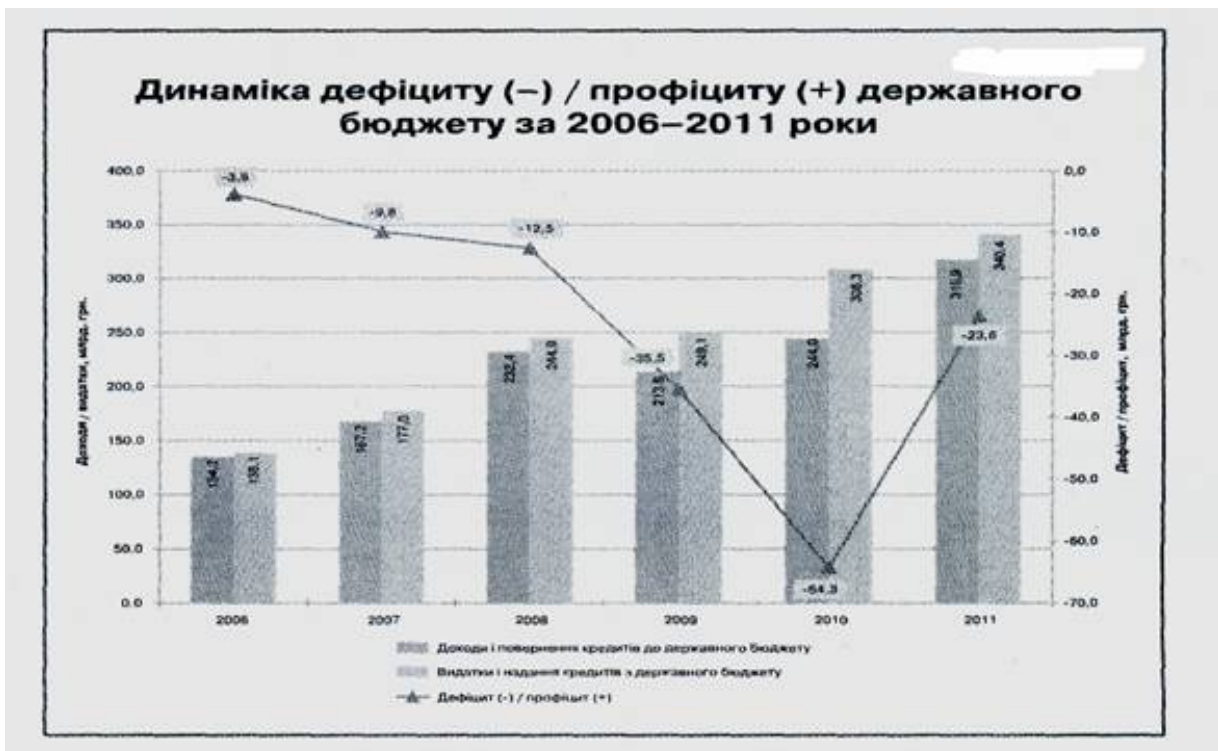

Рис. 1 Динаміка дефіциту (-)/профіциту (+) державного бюджету за 2006–2011 роки

У цілому структура джерел фінансування протягом 2006–2011 років не відображає сталої тенденції. І хоча упродовж останніх років вона досить схожа, у 2011 році збільшилась частка надходжень від приватизації, що пов'язано з продажем «Укртелекому», та значно зменшилась та значно зменшилася частка зовнішніх запозичень (рис. 2).

Рис. 2 Структура джерел фінансування державного бюджету за 2006–2011 роки

Суттєво зменшено розрив між обсягами запозичень та погашення боргу (на 64,1%) до 35,1 млрд. грн. порівняно із 97,6 млрд. грн. у 2010 році (див. табл. 2). Таке зменшення позитивно вплинуло на ефективність використання залучених коштів. Так, дефіцит загального фонду бюджету лише несуттєво (на 1,8%) перевищує капітальні видатки, а поточні видатки забезпечені доходами бюджету. Для порівняння у 2010 році на капітальні видатки загального фонду було спрямовано лише 11,9% загальної суми дефіциту. Отже у 2011 році забезпечено ефективне збалансування витрат в межах реальних джерел фінансування [7].

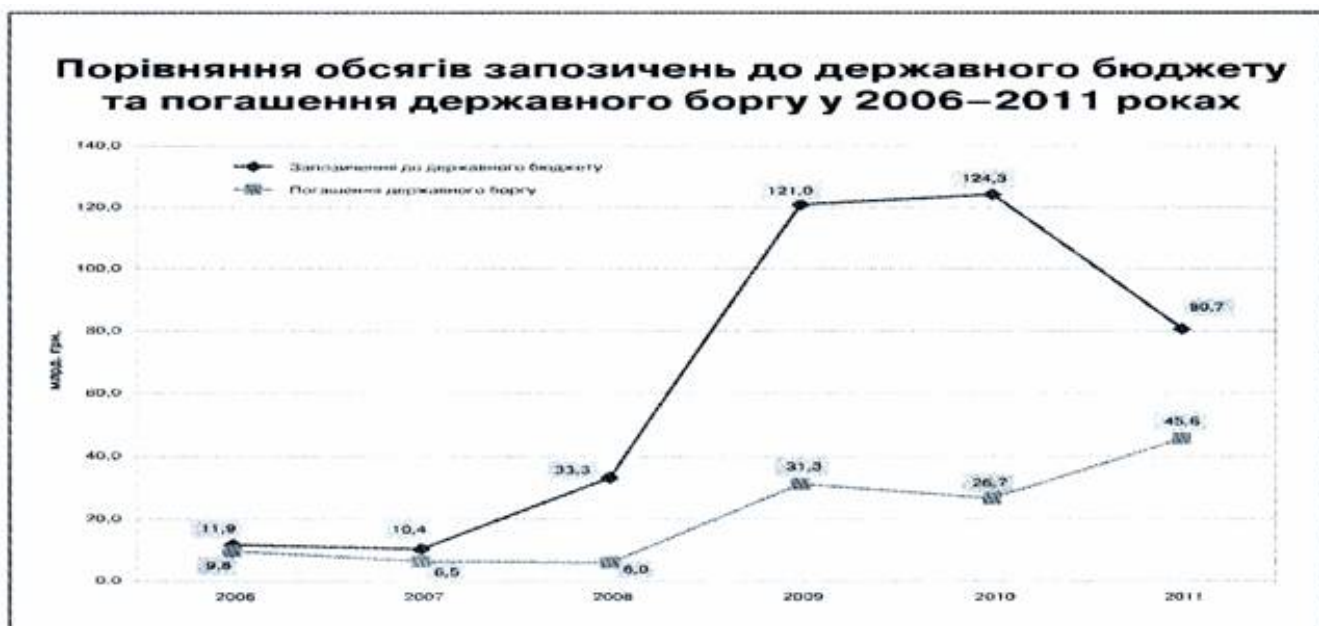

Рис. 3 Порівняння обсягів запозичень до державного бюджету та погашення державного боргу

Як видно, запозичення до державного бюджету здійсненні у сумі 80.7 млрд. грн. і порівняно з показником 2010 року зменшилися на 35.1%. Запозичення були здійснені, зокрема для:

- здійснення платежів з погашення державного боргу – 44.9 млн. грн.;
- фінансування дефіциту загального фонду бюджету – 4.8 млрд. грн.;
- збільшення статутного фонду НАК «Нафтогаз України» на суму 12.5 млрд. грн.;
- передачі Аграрному фонду на умовах кредитування - 5.0 млрд. грн.;
- капіталізації ПАТ «Укргазбанк» на суму 4.3 млрд. грн., ПАТ «Родовід Банк» - 4.0 млрд. грн., та ПАТ «Державний ощадний банк України» - 0.6 млрд. грн.;
- реалізації інституційних та інвестиційних проектів (кошти міжнародних організацій економічного розвитку) - 4.6 млрд. грн., що у 1.8 рази більше ніж у минулому році.

Внутрішні запозичення були здійснені у сумі 53.4 млрд. грн. (до загального фонду – 48.4 млрд. грн.) і зменшилися на 23.7%. На зовнішньому ринку було залучено 27.7 млрд. грн., що майже удвічі менше ніж у 2010 році. Погашення боргу здійснено у сумі 45.6 млрд. грн., що становить 73.2% річного планового обсягу та більше за аналогічний показник 2010 року в 1.7 рази (див. рис. 3).

Погашення внутрішнього боргу становило 32.1 млрд. грн., або 70.5% від річного планового обсягу, зовнішнього боргу – 13.5 млрд. грн., або 54.7% планового обсягу на рік.

Як свідчать дані таблиці 3, частка внутрішніх запозичень складає 66.2%, що більше минулорічного показника на 9.8 в.п., зовнішніх – 33.8%. Виконання річного планового показника за внутрішніми запозиченнями становить 74.7%, за зовнішніми запозиченнями – 61.0%. На платежі за внутрішнім боргом припадає більше ніж дві третини загального обсягу платежів з погашення боргу.

По загальному фонду бюджету профінансовано дефіцит у сумі 20.9 млрд. грн., або 62.8% планового річного обсягу (табл. 3) [7].

Таблиця 3 Показники фінансування Державного бюджету України за 2007-2011 роки

Показники \ Роки	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік		
					План	Факт	Виконання, %
Загальне фінансування, млрд. грн., у т.ч.:	9,8	12,5	35,5	64,3	39,0	23,5	60,3
загальний фонд	11,4	9,7	37,7	30,7	33,3	20,9	62,7
спеціальний фонд	-1,6	2,8	3,8	33,6	5,5	2,6	47,7

Фінансування за борговими операціями, млрд. грн.	3,9	27,3	89,7	97,6	49,0	35,0	71,4
Запозичення, млрд. грн., у т.ч.:	10,4	33,3	121,0	124,2	116,2	80,6	69,4
внутрішні запозичення	3,6	27,1	62,8	70,0	71,5	53,4	74,7
частка, %	34,6	81,4	51,9	56,4	67,5	66,3	107,7
зовнішні запозичення	6,8	6,2	58,2	54,2	44,7	27,2	60,9
частка, %	65,4	18,6	48,1	43,6	38,5	33,7	87,7
Погашення, млрд. грн., у т.ч.:	-6,5	-6,0	-31,3	-26,7	-67,2	-45,6	67,9
внутрішні зобов'язання	-2,4	-3,7	-17,9	-19,7	-42,5	-32,1	75,5
частка, %	36,9	67,7	57,2	73,8	63,2	70,4	777,3
зовнішні зобов'язання	-4,1	-2,3	-13,4	-7,0	-24,7	-13,5	54,7
частка, %	63,7	38,3	42,8	26,2	36,8	29,6	80,5
Надходження від приватизації державного майна, млрд. грн.	2,5	0,5	0,8	1,1	10,0	11,5	115,0
Фінансування за активними операціями, млрд. грн.	3,4	-15,3	-54,9	-34,4	-20,0	-23,0	115,0

ВИСНОВКИ

Подолання дефіциту Державного бюджету є основних напрямків державної фінансово-кредитної політики і здатен справляти значний вплив на соціально-економічне становище країни, а також бути чинником стримування або прискорення розвитку.

Зміст фінансування дефіциту бюджету зводиться до мобілізації ресурсів з метою забезпечення видатків, не перекритими доходами шляхом застосування особливих форм і методів. Бюджет зводиться з дефіцитом для забезпечення фінансування додаткових видатків, надання кредитів і погашення державного боргу.

Використання бюджетного дефіциту належить до важелів активної бюджетної політики, спрямованої на прискорення економічного зростання і вирішення соціальних проблем.

За аналізований період показники виконання Державного бюджету України за 2011-2012 років показали росту доходів, а саме доходи за 2011р. – 89871.9 млн. грн., 2012р. – 101123.2 млн. грн.; видатки за 2011р - 9344.7 млн. грн., 2012р. – 104713.7 млн. грн.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кудряшов В. Фінансування дефіциту державного бюджету / В. Кудряшов // Економіка України. – 2009. - №4. – С.52-64.
2. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія і практика / Ц.Г. Огонь. – К.: Київ нац. екон. ун-т, 2003. – 579с.
3. Оспіщев В.І. Фінанси: навч. посіб. / За ред. В.І. Оспіщева. – К.: Знання, 2006 – С. 415.
4. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
5. Офіційний сайт Бюджетний моніторинг [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.Monitor/KV_IV_2011/Monitoring_ukr.pdf
6. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
7. Офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua

Одержано 17.09.2012р.

